

48 éve vagyunk barátok, 48 éve tudunk egymás minden lépéséről. 1973-ban, egyszerre érkeztünk a Radnótiba, mindketten kívülről. Te egy osztállyal följebb egy másik gimnáziumból, ahonnan kirúgtak, én meg az általános iskolából, úgy, hogy az osztályfőnököm kézzel-lábbal tiltakozott, hogy fölvegyenek. Bár neked is megvoltak a legjobb barátaid a saját osztályodban, mint a Szaki, nekem is a sajátomban, nagyon hamar szoros kapcsolatba kerültünk, többek között azért, hogy sok mindent tanulhattam tőled. Például azt, hogy mindenkivel szóba lehet állni. Egyszer Gyulán ketten elcsatangoltunk a színjátszókörtől, és azt mondtad, ugorjunk be ebbe a kocsmába. Én 15 évesen nemhogy életemben nem jártam még kocsmában, alkoholt sem ittam még. Rendeltél két felest (amit szemrebbenés nélkül kiszolgáltak nekünk), odaálltunk egy pulthoz egy szabályos kocsmatöltelék mellé, és felhajtottuk a felest, illetve én próbáltam úgy tenni, hogy felhajtom. Egy perc múlva azt láttam, hogy békésen beszélgetsz a deliriumos kocsmatöltelékkel, és nagyokat nevettek. Nagy nyitás volt ez egy budai értelmiségi gyerek világában. Hasonló élmény volt, talán egy évvel később, amikor ketten elindultunk az NDK-ba csajozni. Különböző nyelveket beszéltünk, de a német nem volt ezek között. Valahol Naumburg környékén már két órája hiába stoppoltunk, amikor egyszer csak egy parasztember a szemben levő házból beült a Wartburgjába, kitolatott, odahajtott hozzánk, és megkérdezte, hová vigyen. Beültünk, és egy idő után hallom, hogy jóízűen beszélgetsz a semmilyen más nyelven nem beszélő német paraszttal. Amikor kiszálltunk, megkérdeztem, hogy tudtál vele beszélgetni, amikor nem is tudsz németül. „De már egy hete itt vagyunk.” mondtad.

Folyamatosan tanítottuk egymást, ha valamelyikünk olvasott vagy látott valamit, azonnal továbbította a másiknak, ezekből hosszú beszélgetések, szószálhasogatásig menő viták kerekedtek, amelyek sokszor csak arról szóltak, ki tudja még pontosabban megfogalmazni azt, amiben a másik is egyetért. Ezek a mások számára sokszor talán nevetséges és idegesítő okoskodások engem megtanítottak arra, ami nálad belülről jött: úgy elveszni a részletekben, hogy közben az egészet is állandóan szemmel tartsuk, a technikai apróságoktól kezdve a nagy egészig. Így juthatsz el oda, hogy te tudsz valamit a legjobban megfogalmazni, mert a legaljától a legtetejéig tudod, hogy miről beszélsz. Festőknél láttam ilyet, akik nagy gondot fordítottak arra, milyen eszközzel feszítsék rá a vásznat a keretre, és csak abban a festékben bíztak, amit ők saját kezükkel készítettek. És persze természettudósoknál, de te sokszor mondtad, hogy a nyelvészet inkább természettudomány.

Kamaszkorunk egyik visszatérő játéka volt a metrón, amivel az utazóközönséget szórakoztattuk, hogy én fenyegetően rád mordultam, te pedig nyüszítve összehúztad magad, és kérleltél, hogy ne bántsalak. Már akkor fölmerült bennem, hogy miért ez volt a szereposztás. Később, már felnőtt korban több helyzetben is fölismertem ugyanezt a sokszor nem is annyira játékos reflexet, és most már tudom, hogy ennek a forrása egy zsigeri fenyegetettség érzés az elhallgattatástól, hogy nem csinálhatsz, mondhatsz szabadon azt, amit akarsz. (Most, hogy újra hallgatom a Szószátyárokat, hallom, hogy egyszer Ádám tréfásan azt mondja neked valamilyen helyesírási dologgal kapcsolatban: „Vigyázz Laci, nem csinálhatsz azt, amit akarsz!”, mire te: „Jól van, tudom, tudom.”) Szerintem ez szorosan összefüggött a hatalomból származó tekintélyek iránti olthatatlan ellenszenvvel, ami annyira alapvonalas volt, hogy mind a tudományban, mind a politikai véleménynyilvánításban, mind a személyes érintkezésben megjelent. Talán emiatt volt az is, hogy semmilyen hatalmi pozíciót nem kívántál magadnak soha, semmilyen hatalomból eredő tekintélyt nem akartál felhasználni, hogy magadat előtérbe told.

Azt hiszem, mindig pontosan tudtad, milyen képességeknek vagy a birtokában. És közben mindig azt láttam, félsz, hogy ezek megmutatkoznak-e mások számára is. A magabiztosságnak és a szorongásnak ezzel a keverékével te úgy küzdöttél meg, hogy mindig kevesebbet mutattál, vártad, hogy a helyzetek vagy az élet kiadja azt a formát, amiben a legbiztosabban mozogsz, és ami a legtöbbet mutat belőled.

Ez lassan, de szépen meghozta a gyümölcsét. Az elmúlt években országosan ismert tekintély lettél, nem a hatalmad, a pozíciód, hanem csupán a szellemed és a személyed sugárzásának erejével. Járt volna neked, hogy még húsz-harminc évig növeld és élvezd ezt a megbecsülést.

Síelni is egymást tanítottuk. Harmadikban, egy nap, amikor leesett a hó, szünetben odarohantunk egymáshoz, és teljes egyetértésben elhatároztuk, hogy másnap reggel nem iskolába megyünk, hanem a Normafához. A tévéből ellesett mozdulatokkal próbálkoztunk, hogy legalább egy jó kanyart megtegyünk. Évekkel később, egyszer, a Chopokon, a csapatból te indultál utoljára lefelé a széles hegyoldalon, és mi lentről néztük, ahogy húzod a szépen ívelt kanyarokat. Egyszer csak Vackor mellettem irigykedve megszólalt: „Csak hátra ne nézzen, mert akkor meglátja, milyen szép nyomokat csinál, és még elbízta magát.” Most, itt, azt remélem, talán már volt időd hátra nézni, és látni, milyen szép nyomokat hagytál magad után.